

Лекція № 6

Тема: Інтегроване навчання як освітній пазл НУШ

Мета: ознайомити студентів з поняттям інтеграція та сутністю інтегрованих уроків; розвивати логічне та критичне мислення студентів і розумові здібності; виховувати охайність при веденні конспектів.

Методи навчання: проблемна бесіда, ілюстративний, робота з додатковими матеріалами.

Ключові поняття: інтеграція, інтегроване навчання, діяльнісний та тематичний підхід, наскрізні вміння, компетентності.

План

1. Інтеграція. Інтегроване навчання.
2. Види інтегрованого навчання : тематичний і діяльнісний підхід.
3. Інтегровані уроки як один з методів розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.
4. Класифікація інтегрованих уроків.
5. Методика проведення інтегрованих уроків в початковій школі.

Лтература

1. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива: навч. посібник / І. Бех. К.: Початкова школа, 2002.
2. Безрук Г. З досвіду проведення інтегрованих уроків / Г. Безрук. К.: Початкова ш кола, 2000.
3. Зверєв І.Д. Максимова В.Н. Міжпредметні зв'язки в сучасній школі: навч посібник / І. Д. Зверєв, В.Н. Максимова. М.: Педагогіка, 1981. - 160 с.
4. Підласий І.П. Педагогіка початкової школи: навч. посібник / І.П. Підласний. М.: ВЛАРОС, 2001. - 232 – 234 с.
5. Колягін Ю.М. Алексенко О.Л. Інтеграція шкільного навчання: навч.посібник / Ю.М. Колягін, О.Л. Алексенко. К.: Початкова школа. 1990. - 28 – 31 с.

1. Інтеграція. Інтегроване навчання

У ХХІ столітті предмети не можуть вивчатися відірвано від реальності, а шкільний урок – існувати сам собою. Тож на допомогу педагогам та учням приходить *інтегроване навчання* – світова практика, залучена до освітнього процесу завдяки реформі «Нова українська школа».

Інтегроване навчання ґрунтується на комплексному підході. Межі між предметами стираються, а навчальний процес стає частиною загальної картини світу. Учителі заохочують учнів шукати зв'язок між дисциплінами, опиратися на вже набуті знання і навички з різних сфер. Це, у свою чергу, навчає їх критично мислити, краще розуміти, засвоювати та застосовувати загальні поняття, толерантно ставитися до різних цінностей і поглядів, бути здатними приймати рішення, оцінювати інформацію та виконувати нові завдання.

Державний стандарт початкової освіти визначає *міжпредметну компетентність*, тобто «здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей».

Інтеграція – це процес і результат створення нерозривно пов’язаного, єдиного, суцільного. У навчанні вона здійснюється шляхом злиття в одному синтезованому курсі елементів різних навчальних предметів.

Є три рівні інтеграції:

1. Внутрішньо предметна - інтеграція понять всередині окремих навчальних предметів;
2. Міжпредметна - синтез фактів, понять, принципів і т.д. двох і більше дисциплін, що і повинен використовувати педагог при підготовці інтегрованого уроку;
3. Транспредметна - синтез компонентів основного і додаткового змісту освіти.

У початковій школі інтеграцію між предметами можна реалізувати з допомогою адаптації та поєднання навчальних курсів, створення навчальних проєктів, презентацій, організації тематичних днів, тижнів чи навіть місяців. Отже, в учня формується **комплексне бачення** предмета та його завдань, він вчиться шукати підходи до їх розв’язання, але не окремо, а в розрізі реального життя.

Розвиток компетентностей для життя – одна з ключових цілей Нової української школи.

Державний стандарт початкової освіти визначає 11 ключових компетентностей:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності;
- культурна компетентність;
- підприємливість і фінансова грамотність.

Серед переваг інтегрованого навчання фахівці називають розвиток так званих м’яких навичок, удосконалення теоретичних знань, розширення перспектив і можливостей для працевлаштування, краще розуміння глобального контексту та викликів у конкретній галузі, а ще – обізнаність щодо нетворкінгу та культури на робочому місці загалом.

Зміст початкової освіти розроблено на основі **компетентнісного підходу**: не знання заради знань, а вміння їх застосовувати в реальному житті.

Саме тому навчання в початковій школі має бути *інтегрованим* — предмети об'єднують довкола цікавих для дитини тем чи проблем, а вчителі мають заохочувати учнів бачити спільне між предметами з кількох сфер діяльності, критично оцінювати, як усі ці частини взаємодіють.

Отже, можна визначити *методичні принципи об'єднання предметів* тоді, коли є опора на знання з багатьох предметів, коли відбувається взаємозв'язок у змісті окремих дисциплін, коли є зближення однорідних предметів, коли відбувається розвиток компетентностей для низки предметів.

2. Види інтегрованого навчання : тематичний і діяльнісний підхід

Інтеграція за змістом полягає в тому, що за *тематичним підходом* можуть інтегрувати такі предмети: початки алгебри та геометрії; навчання грамоти: мова, література; природознавство може охоплювати такі предмети: астрономію, екологію, економіку, зоологію, ботаніку, анатомію, географію; мистецтво інтегрують з образотворчим, музичним, декоративно-прикладним, танцювальним.

Наприклад, тему «Першоцвіти» розглядають на уроках української мови та читання, математики, природознавства та мистецтва.

Інтеграція на рівні способів дій (навичок) (діяльнісний підхід) дає можливість поєднати зміст двох або більше предметів у межах однієї теми дослідження і називають їх міжпредметними зв'язками.

Міжпредметні зв'язки можуть бути горизонтальними або вертикальними.

Для *горизонтальних міжпредметних зв'язків* властиве вивчення поняття на уроках різних предметів протягом певного часу (неодночасно). Наприклад, на уроках природознавства досліджують, як ви-готовляють папір, на уроках української мови проводять словникову роботу зі словом папір, на уроках трудового навчання створюють різні іграшки з паперу.

Для *вертикальних міжпредметних зв'язків* властиве вивчення поняття на одному уроці або в один часовий проміжок на різних уроках із використанням навчального матеріалу з різних предметів.

Наприклад, на уроці з літературного читання учні вивчають вірш про річку, на уроці образотворчого мистецтва малюють водні рослини, на уроках української мови опрацьовують правопис власних назв і, нарешті, на уроках природознавства досліджують тему про водойми України.

Отже, використання інтеграційного підходу в початковій освіті сприяє формуванню в молодших школярів цілісної картини світу, розвитку системного мислення, здатності сприймати предмети і явища різнобічно, системно, дає можливість формувати в учнів якісно нові знання вищого рівня мислення, динамічність застосування їх у нових ситуаціях, гнучкість розуму, уміння

узагальнювати знання з різних предметів, з'являється творче ставлення до праці, здатність вирішувати складні практичні завдання, що вимагають синтезу знань із різних наукових галузей.

3.Інтегровані уроки як один з методів розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.

Сучасна освіта характеризується системними змінами в структурі та змісті, постійним оновленням, пошуком нових методів, прийомів які сприяють кращому засвоєнню знань. Переосмислення пріоритетів навчання, ролі учня як суб'єкта навчально-виховного процесу, а також суспільні зміни, обумовлюють нетрадиційні підходи до вирішення багатьох освітніх проблем. Однією з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти є інтеграція її змісту.

Цей підхід сприяє інформаційному збагаченню сприймання, мислення і почуттів учнів завдяки залученню цікавого матеріалу, що дає змогу з різних сторін пізнати якість явища, поняття, досягнути цілісності знань, розкрити творчі здібності.

Міжпредметні зв'язки передбачають включення в урок запитань і завдань з матеріалу інших навчальних предметів, що мають допоміжне значення для вивчення його теми. Це окремі короткочасні моменти уроків, які сприяють глибшому сприйманню та осмисленню якогось окремого поняття.

Структура інтегрованих уроків відрізняється від звичайних уроків наступними особливостями:

- ✓ граничною чіткістю, компактністю, стислістю навчального матеріалу;
- ✓ логічною взаємообумовленістю, взаємопов'язаністю матеріалу інтегрованих предметів на кожному етапі уроку;
- ✓ великою інформативною ємністю навчального матеріалу, використовуюваного на уроці.

В інтегрованому уроці поєднуються блоки знань з різних предметів, тому надзвичайно важливо правильно визначити головну мету інтегрованого уроку. Якщо загальна мета визначена, то зі змісту предметів беруться тільки ті відомості, які необхідні для її реалізації.

Практика підтверджує, що хороші підстави для проведення інтегрованих уроків дає поєднання предметів:

Навчання грамоти (читання) – математика.

Читання – українська мова.

Читання-природознавство.

При плануванні потрібно ретельний вибір типу і структури уроку, методів і засобів навчання, а також визначення оптимального навантаження різними видами діяльності учнів на уроці.

Змістовні та цілеспрямовані **інтегровані уроки** вносять у звичну структуру шкільного навчання новизну і оригінальність, і мають певні **переваги**:

- підвищують мотивацію, формують пізнавальний інтерес;
- сприяють формуванню цілісної наукової картини світу, розгляду предмета, явища з

декількох сторін: теоретичної, практичної, прикладної;

- сприяють розвитку усного і писемного мовлення, допомагають глибше зрозуміти лексичне значення слова, його естетичну сутність;
- сприяють розвитку образотворчих і музичних умінь і навичок;
- дозволяють систематизувати знання;
- сприяють розвитку, більшою мірою, ніж звичайні уроки, естетичного сприйняття, уваги, пам'яті, мислення учнів (логічного, художньо-образного, творчого);
- володіючи великою інформативною ємністю, сприяють збільшенню темпу виконуваних навчальних операцій, дозволяють залучити кожного школяра в активну роботу на кожній хвилині уроку і сприяють творчому підходу до виконання навчального завдання.

Не кожне об'єднання навчальних предметів чи їх складових є їх інтеграцією. Необхідна провідна ідея, реалізація якої забезпечує нерозривний зв'язок, цілісність цього курсу. Зрозуміло також, що інтеграція навчальних і позанавчальних дисциплін багатоваріантна.

Наприклад, *на уроці читання в 3 класі*, аналізуючи оповідання О.Донченка «Лісовою стежкою», в бесіді активізують ознаки картин природи середини осені, залучаючи дитячі малюнки із зображенням осіннього лісу, повторюють матеріал із природознавства про яруси лісу. У цьому разі на уроці читання маємо справу з між предметними зв'язками уроків природознавства та образотворчого мистецтва.

Якщо ж проводити урок на тему «Художній образ осіннього лісу», на якому зінтегровано зміст з різних предметів, й учні включаються в різні види діяльності, щоб в їхній свідомості та уяві виник літературно – художній образ осіннього лісу, то такий урок вважають інтегрованим.

Особливістю інтегрованого уроку є те, що на ньому поєднуються блоки знань з різних предметів, підпорядковані одній темі.

Тому дуже важливо чітко визначити *головну мету* даного інтегрованого уроку, те, як він сприяє цілісності навчання, формуванню знань на якісно новому рівні.

Методичне проведення інтегрованих уроків потребує дуже високого професіоналізму та ерудиції вчителів.

Основні завдання інтегрованих уроків :

- створення передумов для всебічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища;
- формування системного мислення;
- збудження уяви;
- позитивного емоційного ставлення до пізнання;

Урок повинен підпорядковуватися одній головній меті, а не бути безладною мозаїкою окремих картин. Тому заздалегідь потрібно визначати інтегровані уроки, зіставляючи матеріал різних

предметів, визначаючи теми, близькі за змістом або метою використання. Адже до інтегрованих уроків слід готуватися не лише вчителю, а й учням.

Мета інтегрованих уроків :

- формування в учнів цілісного світогляду про навколишній світ, активізація їхньої пізнавальної діяльності;
- формування навичок самостійної роботи школярів з додатковою довідковою літературою, таблицями між предметних зв'язків, опорними схемами;
- підвищення якості засвоєння сприйнятого матеріалу;
- виявлення творчих здібностей учнів та їх особливостей;
- створення творчої атмосфери в колективі учнів;
- підвищення інтересу учнів до матеріалу, що вивчається;
- реалізація розвивальної функції навчання.

Відмінність інтегрованого уроку від звичайного :

- предметом вивчення на такому уроці є багатопланові об'єкти, інформація про сукупність яких міститься в різних навчальних дисциплінах;
- широка палітра використання між предметних зв'язків при різнобічному розгляданні однопланових об'єктів;
- своєрідна структура, методи, прийоми і засоби, що сприяють його організації та реалізації поставлених цілей;

Відомо, що будь – яка діяльність починається з *підготовчого етапу*. Урок спочатку «народжується» в думці й тільки потім реалізується на практиці, аналізується, вдосконалюється. Саме в цьому розвиток творчої особистості пов'язаний з технологією проєктування.

У цілому підготовка до інтегрованого уроку – проєктування – відбувається в кілька етапів :

1. *Моделювання* уроку – створення умовної моделі, версії, концепції інтегрованого уроку.
2. *Конструювання* уроку – так званий « конструктор » може мати вигляд плану уроку, конспекту сценарію.
3. *Створення проєкту* уроку – проєкт уроку – записана на папері структура педагогічного процесу відповідно з визначеною метою. Інтегрований урок як педагогічна система визначають його завдання, головні з яких пов'язані з розвитком творчої особистості.

4. Класифікація інтегрованих уроків

Інтегровані уроки можуть поділятися залежно від:

- **навчальних предметів, що інтегруються:**

- урок рідної мови і мовлення з образотворчим мистецтвом;
- урок рідної мови і мовлення з ознайомленням з навколишнім світом (природознавством);

- урок рідної мови і мовлення з художньою працею;
- урок рідної мови і мовлення з народознавством тощо;
 - **визначення мети уроку:**
- урок з автономними цілями;
- урок з домінуючими та супровідними цілями;
 - **місця проведення уроку:**
- уроки, що проводяться у класній кімнаті;
- поза класом:
 - урок у залі, музеї, на виставці; урок творчості серед природи;
- комплексна форма (класна у поєднанні з позакласною);
 - **тривалості уроку:**
- академічний урок;
- спарений (два-три 45- чи 30-хвилинних уроки);
 - **кількості інтегрованих уроків:**
- подвоєні (інтегрування змісту двох навчальних предметів);
- потроєні (інтегрування змісту трьох навчальних предметів).
 - **За дидактичною метою:**
- Тип уроку: застосування знань на практиці

Основні форми уроків даного типу:

1. рольові та ділові ігри;
2. практикуми;
3. уроки захисту проектів;
4. подорож;
5. екскурсія;
6. урок творчого пошуку.

На цих уроках, мобілізуючи теоретичні знання, діти включаються в експериментальну, дослідницьку, пошукову та частково-пошукову діяльність. У дітей формуються наукові погляди, цілісний світогляд.

- Тип уроку: урок повторення, систематизації та узагальнення знань, закріплення умінь
 1. повторювально- узагальнюючий урок;
 2. диспут;
 3. гра (КВН, щасливий випадок, поле чудес, конкурс, вікторина);
 4. театралізований урок (урок-суд);
 5. урок- вдосконалення;
 6. заключна конференція;

7. заключна екскурсія;
8. оглядова лекція;
9. оглядова конференція;
10. урок-бесіда.

Цей урок сприяє найбільшій інтеграції та реалізації міжпредметних зв'язків. Форми даного типу уроку.

- Урок повторення и узагальнення

Урок повторення й узагальнення може використовуватися при можливості об'єднання матеріалу суміжних дисциплін навколо однієї мети, поєднання тим самим повторення і закріплення знань, умінь і навичок з різних предметів на одному уроці чи паралельних уроках. урок контролю та перевірки знань і умінь.

- Урок творчого пошуку

Урок творчого пошуку передбачає, що діти самостійно шукають вирішення поставленої проблеми, інформацію для відповіді на питання, додаткові відомості з даної теми. Методи пошуку повинні бути попередньо добре продумані вчителями й засвоєні учнями на попередніх заняттях. Такий урок може мати високу ефективність.

5.Методика проведення інтегрованих уроків в початковій школі.

Етапи розробки і підготовки інтегрованих уроків

Першим етапом даної роботи є :

- вивчення та узгодження навчальних програм з предметів ;
- розгляд інтегрувального змісту взаємопов'язаних тем з предметів ,
- вибір теми та мети уроку з міжпредметних змістом.

Навчальні програми обов'язково повинні бути ідентичні , головне - виявити загальні напрями даних тем; обговорити і сформулювати загальні поняття , узгодити час їх вивчення; для цього необхідні взаємні консультації вчителів .

Головне завдання - позначити мету майбутнього інтегрованого уроку або інтегрованого курсу.

Другий етап:

- Вибір форми інтегрованого уроку .
- Складання плану уроку ,
- Визначення методів контролю та оцінки школярами методів і засобів навчання .
Особливу увагу приділяється взаємодії (взаимоувязке) змісту навчання , проведення попереднього хронометражу часу майбутнього уроку .

При складанні конспекту уроку слід чітко розподілити кількість часу , що відводиться кожному педагогу і строго дотримуватися даного регламенту.

Кожен вчитель готує свою частину уроку з урахуванням виділеного часу (презентацію для учнів ; роздатковий матеріал; завдання для уроку; питання для самоперевірки і т.д.) , а потім весь зібраний матеріал об'єднують в єдине ціле.

Третій етап:

- слід звернути особливу увагу на організацію інтегрованого уроку: ретельно продумати розташування необхідного обладнання, щоб не витратити час на його пошуки або розвішування під час уроку;
- продумати форми організації практичної роботи учнів і розставити відповідно столи;
- заздалегідь розкласти на столах необхідний роздатковий і робочий матеріал.

Все це необхідно для більш раціонального використання часу, відведеного на урок.

Рекомендована структура інтегрованого уроку:

- I. Організація класу
- II. Повідомлення теми, мети та завдання уроку
- III. Мотивація навчальної діяльності учнів
- IV . Актуалізація та коригування опорних знань з усіх інтегрованих предметів

Під час актуалізації опорних знань учнів важливою є вступна бесіда, характерна особливість якої - актуалізація знань з усіх інтегрованих предметів. Час її проведення має бути не більше ніж 8-10 хвилин. Підготовка цього етапу уроку потребує від учителя особливої уваги: бесіда повинна бути змістовною, лаконічною, чіткою. Саме тому, об'єднання змісту навчальних дисциплін значно скорочує час на їх опанування і забезпечує різнобічне сприймання предметів чи явищ, що є безперечною перевагою інтеграції.

- V . Повторення та аналіз основних фактів, подій, явищ
- VI. Творче перенесення знань і навичок учнів у нові ситуації
- VII. Узагальнення та систематизація навчальних досягнень дітей
- VIII. Підбиття підсумків інтегрованого уроку

Методика проведення інтегрованого уроку вимагає від учителя високого професіоналізму та ерудиції. Якщо такі нестандартні уроки відбуваються систематично, це значно впливає на розвиток пізнавальних здібностей молодших школярів. О.Савченко зазначає, що «змістовні, цілеспрямовані інтегровані уроки вносять у звичайний плин шкільного життя новизну, певною мірою знімають суворі кордони предметного викладання і допомагають дітям емоційно і системно сприйняти деякі поняття, явища»